

УДК 930.2(477)

DOI <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2021-11-75-90>

**DEVELOPMENT OF TRADE IN THE CITIES OF DNIPRO
UKRAINE IN 1785-1917: MODERN NATIONAL
HISTORIOGRAPHY**

**РОЗВИТОК ТОРГІВЛІ В МІСТАХ НАДДНІПРЯНСЬКОЇ
УКРАЇНИ В 1785-1917 РР.: СУЧАСНА ВІТЧИЗНЯНА
ІСТОРІОГРАФІЯ**

**РАЗВИТИЕ ТОРГОВЛИ В ГОРОДАХ
ПРИДНЕПРОВСКОЙ УКРАИНЫ
В 1785-1917 ГГ.: СОВРЕМЕННАЯ ОТЕЧЕСТВЕННАЯ
ИСТОРИОГРАФИЯ**

Олександр Бондаренко,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри історії,
археології, інформаційної та
архівної справи
o.v.bondarenko.un@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-8582-513X> Researcher ID:
ABD-2888-2020
Центральноукраїнський
університет, пр.
Університетський, 8
м. Кропивницький,
Кіровоградська область,
Україна, 25006

Oleksandr Bondarenko,
Ph.D. in historical sciences,
associate professor of the
department of history,
archeology, information and
archival
affairso.v.bondarenko.un@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-8582-513X> Researcher ID:
ABD-2888-2020 Central
Ukrainian National
Technical University, 8,
University Ave, Kropyvnytskyi
city, Kirovograd region,
Ukraine, 25006

ABSTRACT

The article attempts to find out the degree of research on the development of trade in the cities of Dnieper Ukraine in 1785-1917 in modern domestic historiography.

It was found that the range of issues of economic development of cities, which are currently being studied by Ukrainian scientists, has significantly expanded in historical science.

It is noted that in addition to the traditional aspects of studying the problem, some attention is paid to such important areas of scientific research as forms and methods of domestic and foreign trade in Ukrainian cities, private enterprise in all spheres of the city economy and more.

It is established that usually the development of trade in cities is considered in the context of the analysis of economic phenomena in the Ukrainian provinces in general or among other problems of research of the history of certain regions or individual urban settlements. A characteristic feature of many works is the exaggerated attention to the accumulation of factual data instead of generalizations and theoretical understanding of the studied processes. In addition, an important feature of modern scientific studies is that the study of trade in cities is carried out unevenly in both regional and chronological dimensions. After all, most studies relate to the post-reform period and the development of trade in the cities of southern Ukraine and especially Odessa.

The conclusions identify the main trends and outline the achievements and insufficiently researched issues, identify the main directions for further study of the problem.

Note that modern domestic science has developed sufficient research material, on the basis of which it is important to create a comprehensive, synthetic work on the history of trade in the cities of Dnieper Ukraine in 1785–1917 with the widespread use of comparative tools.

Keywords: *cities, trade, Dnieper Ukraine, modern domestic historiography, imperial era, Russian Empire.*

Постановка проблеми. Зі здобуттям Української незалежності відроджується наукове зацікавлення історією міст, зокрема його економічним розвитком, яке посідає сьогодні важливе місце у сучасному історіографічному дискурсі.

Дослідження різноманітних аспектів економічного розвитку міст Наддніпрянщини за імперської доби стали проблемним полем для наукових студій багатьох представників історичної науки.

Окремим дослідницьким напрямом в історіографії економічного розвитку міст є наукове студювання торгівлі, адже міста завжди були й дотепер залишаються одним з вагомих осередків торгівлі. Ця проблема останнім часом посідає певне місце серед публікацій, присвячених розвитку економіки міст Наддніпрянської України 1785-1917 рр.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історія розвитку торгівлі у містах Наддніпрянської України в 1785-1917 рр. вивчалася багатьма поколіннями дослідників. За імперської доби було визначено напрям дослідження розвитку торгівлі міст, були порушені важливі аспекти проблеми з погляду постановочного контексту. В історіографії радянського періоду ця тема не знаходилась у центрі уваги дослідників. А нечисленні праці, що вряди-годи виходили з друку, мали зазвичай негативну спрямованість й наперед запрограмований результат дослідження.

Тільки зі здобуттям Української незалежності відроджується науковий інтерес до зазначеної проблеми, яка зайняла певне місце в сучасному історіографічному дискурсі. Вона знайшла відображення в наукових студіях А. Бойка (Бойко, 1991), О. Бондаренка (Бондаренко 2013, 2014, 2020), Т. Гончарука (Гончарук, 1999, 2008) , Б. Кругляка (Кругляк, 1992), В. Орлика (Орлик, 2006, 2007, 2019), С. Орлик (Орлик, 2012, 2014, 2018), О. Прищепи (Прищеп, 2010), О. Реєнта (Реєнт, 2017), Д. Чорного (Чорний, 2007) та інших. У їхніх працях досліджуються різні аспекти торговельної діяльності в містах Наддніпрянської України в 1785-1917 рр. Зазначимо проте, що спеціальні узагальнювальні історіографічні дослідження порушеної проблеми відсутні.

Мета статті. Проаналізувати сучасні публікації з історії розвитку торгівлі в містах Наддніпрянської України в

1785-1917 рр., з'ясувати стан вивчення проблеми та визначити перспективи дальших наукових пошуків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз наукового доробку сучасної вітчизняної історіографії з порушеної проблема варто почати з праці відомого історика Б. Кругляка, яка з'явилася в 1992 р. (Кругляк, 1992). Автор простежив форми внутрішньої торгівлі, проаналізував розвиток базарної, ярмаркової та стаціонарної торгівлі, їхню роль та місце в економічному житті українських територій. Учений акцентував, що базари та ярмарки, крім всього іншого, були центрами, у яких відбувалося формування великих партій промислових виробів, аграрної продукції, які відправлялись в українські та російські регіони або на експорт (Кругляк, 1992).

А. Бойко в кандидатській дисертації розглянув торгівлю Південної України в 1775-1825 рр. Учений проаналізував шляхи формування торгової буржуазії, її якісні та кількісний склад, структуру торгівлі, взаємозв'язок торгівлі та господарського розвитку регіону, процес його входження в систему загальноросійського товарного ринку (Бойко, 1991).

Історії дослідження економічного розвитку та транзиту західноєвропейських товарів через Наддніпрянську Україну першої половини XIX ст. присвячено історіографічний нарис та монографію Т. Гончарука (Гончарук, 1999; Гончарук, 2008). Автор проаналізував історію вивчення вільної економічної зони на Півдні України, утворення порто-франко в Одесі та його значення для розвитку всіх українських земель, дослідив погляди істориків на місце української економіки в загальноімперському господарстві. Важливим є його висновок щодо необхідності розглядати господарський розвиток Наддніпрянської України як єдиний економічний організм України. Аналізуючи правові умови існування порто-франко, автор підкреслює, що практично вся історія порто-франко Одеси була історією постійних змін, обмежень, боротьби між його прибічниками та опонентами (Гончарук, 1999: 24). Науковець загалом позитивно, хоч і з певними застереженнями,

оцінює економічний вплив Одеси на господарський розвиток практично всіх українських регіонів. Такий висновок зумовлюється залученням іноземних капіталів, збільшенням прибутків купців, які вкладалися в інші галузі економіки, розширенням географії торговельних зв'язків українських міст. Не оминає він і негативні сторони особливого статусу міста, вказуючи на поширення контрабанди. Одеса за часів порто-франко, стверджує автор, перетворилася в найбільше міст України та своєрідну «економічну столицю» Наддніпрянщини (у свідомості громадян XIX ст. вона була «столицею Півдня») (Гончарук, 1999: 21).

Д. Чорний у ґрунтовній монографії, присвяченій проблемам модернізації міст Лівобережної України кінця XIX – початку XX ст. значну увагу приділив дослідженню торгівлі (Чорний, 2007). На цілком слушну думку дослідника, міста були й до сьогодні залишаються найважливішими осередками торгівлі. Упродовж XIX ст., зазначив автор, «тут склались важливі центри оптової та ярмаркової торгівлі загальноімперського значення, розвивалась постійна стаціонарна торгівля» (Чорний, 2007: 119) Саме через це вчений стверджує, що міста Лівобережжя України мали велику вагу щодо формування й розвитку загальноукраїнського та російського ринку (Чорний, 2007: 135). Д. Чорний розглянув питання торгової мережі міст регіону, спеціалізацію закладів торгівлі, галузеву структуру торгівлі, вплив на торгівлю шляхів сполучення, зміни соціального характеру, якості і ціни на продукти харчування; чесність й порядність торговців, організацію та регулювання робочого дня магазинів, формування системи контролю за організацією та якістю торгівлі. Аналіз цих та інших питань торгівлі в містах Лівобережної України дали змогу ученому дійти висновку, що початок XX ст. приніс у цю сферу міського життя як позитивні соціальні зміни, так і породжував негативні явища, зокрема морально-етичного характеру. Всі вони, на думку автора, «були супутниками модернізації, торгівельної лихоманки, гонитви за

прибутками, притаманними динамічному суспільству передвоєнних років». Тоді ж остаточно утвердилася й система стаціонарної торгівлі, яка витісняла ярмарки та недільні базари. Густота торгової мережі міст Лівобережжя, стверджує Д. Чорний, значно перевищувала загальноімперські показники, а «купец, прикажчик ставали значною соціальною силою. У торгівлю прийшла нова генерація, яка орієнтувалась на новітні прийоми організації і методів ведення, бізнесу» (Чорний, 2007: 135).

Грунтовна праця, присвячена вивченню міст Волинської губернії у складі самодержавної Росії за пореформеної доби вийшла з-під пера О. Прищепи (Прищепа, 2010) У третьому розділі вчена досліджує розвиток промисловості та торгівлі в міста, стверджуючи, що впродовж того періоду в розвитку економіки волинських міст торгівля продовжувала зберігати свої чільні позиції. Однак авторка зазначає, що в другій половині XIX – на початку XX ст. відбулися значні зміни щодо співвідношення різних форм торгівлі на користь стаціонарної. Нові явища в економічному житті регіону, наголошує дослідниця, були зумовлені сформованою в останній третині XIX ст. мережею залізниць, що й спричинило зростання ролі нових торговельних центрів й занепаду деяких старих. Аналіз розвитку торгівлі у містах Волинської губернії дав змогу О. Прищепі дійти слушного, на нашу думку, висновку, що товарообіг між поліською й лісостеповою її частинами тісніше об'єднав їх в єдине економічне ціле, а торговельні зв'язки волинських міст з іншими регіонами України сприяли формуванню всеукраїнського ринку. Ще один висновок вченої стосується того, що торговельні контакти міст Волинської губернії з центральними губерніями Російської імперії й Царством Польським пришвидчували інтегрування української економіки у загальноімперську. Крім того авторка зауважує, що «у зовнішніх торговельних зносинах міста Волині тяжіли до ринків Східної Галичини у складі Австро-Угорщини, що диктувалося географічним положенням Волинської губернії» (Прищепа, 2010: 128).

Чільне місце у вивченні тенденцій розвитку торгівлі в містах Наддніпрянської України у XIX – на початку XX ст. займають наукові студії відомого українського історика О. Реєнта. Учений стверджує, що «серцем» української торгівлі були міста, адже саме в них спостерігався найенергійніший обіг товарів. Науковець переконаний, що торгівля суттєво впливала не тільки на економічне а й на громадське життя міст. Водночас чималу об'єднавчу роль у формуванні та становленні економічної спільності виконували окремі торгові осередки, котрі поступово перетворювалися в центри обласних ринків. Через це, зазначає О. Реєнт, господарське життя все більшої кількості населених пунктів тісніше взаємопов'язувалось (Реєнт, 2017: 9). Роль та значення міст, як головних осередків торгівлі, наголошує дослідник, впродовж цього періоду неухильно підвищувалась. Через міста, здебільшого проходили чумацькі шляхи, прокладалися сухопутні й активно будувалися в другій половині XIX ст. залізниці. З огляду на вагому економічну роль Наддніпрянської України у складі імперської Росії та вигідне географічне положення, на переконання ученого, торгівля сприяла зростанню чисельності українських міст й перетворенню їх у важливі осередки зі збуту сільськогосподарських та промислових товарів. Унаслідок розвитку капіталістичних відносин відбувалася трансформація форм торгівлі, що спричинило зменшення ролі базарів та ярмарків і зростання стаціонарної й оптової торгівлі тощо (Реєнт, 2017: 24). О. Реєнт підкреслює, що південні міста, передусім Одеса, Миколаїв й Херсон, через їхній експортно-імпортний статус, отримали загальноімперське значення. Крім того, автор виокремив як потужні центри торгівлі й інші міста, серед яких Київ, Катеринослав, Харків, Полтава, Маріуполь, Суми, Єлисаветград, підкресливши водночас їхню адміністративну значущість, наявність у них чималих промислових потужностей та їхнє зручне географічне розташування (Реєнт, 2017: 9).

Внутрішньо-торговельні відносини на території Правобережної України в кінці XIX ст. проаналізувала С. Богатчук (Богатчук, 2016), зазначивши, що соціально-економічні процеси того періоду впливали й на розвиток внутрішньої торгівлі, основними формами організації якої залишались ярмарки, базари та постійна стаціонарна торгівля. Вказує авторка на вагомий роль у внутрішній торгівлі Правобережжя базарів, щорічний обіг яких становив наприкінці XIX ст. більше ніж 80 млн. крб. (Богатчук, 2016). Базари, зауважує С. Богатчук, були однією із важливих форм економічних зв'язків міста й села. Дослідниця звернула увагу на те, що в перші пореформені роки базари відкривалися здебільшого в містах, то в останній чверті XIX ст. – і в більшості сіл. До того ж, на її думку, з «розвитком капіталізму постійно діючі базари перетворювалися у своєрідну форму стаціонарної торгівлі» (Богатчук, 2016).

У контексті регіональних міських студій можна розглядати дослідження В. Церклевич, котра проаналізувала автентичні риси розвитку торгівлі у Правобережній Україні XIX – поч. XX ст. у провінційному Проскурові (Церклевич, 2019). Авторка простежила історичні, соціально-економічні, політичні, ментальні умови та фактори, що спричинили перетворення провінційного міста на вагомий торговий осередок Правобережної України. Дослідниця дійшла висновку, що перетворення Проскурова в повітовий центр істотно не позначилося на його соціально-економічному розвитку. Натомість позитивному впливу на міську торгівлю сприяли податкові пільги, вигідне транзитне розташування, родючі чорноземи, залізничне сполучення, внутрішній та зовнішній попит (Церклевич, 2019: 8).

Висновки. Отже, аналіз стану дослідження історії розвитку торгівлі в містах Наддніпрянської України в 1785-1917 рр. у сучасній вітчизняній історичній науці засвідчив відсутність узагальнювальної історіографічної праці з порушеної проблеми.

Розвиток торгівлі у містах Надніпрянщини за імперської доби розглядається зазвичай у контексті аналізу економічних явищ загалом в українських губерніях або ж поміж інших проблем у дослідженнях історії певних регіонів та окремих міських поселень. Поряд з традиційними аспектами вивчення теми, українські вчені певну увагу приділяють й таким важливим напрямам наукового пошуку як форми та методи внутрішньої та зовнішньої торгівлі в українських містах, які були та залишаються основними осередками торговельної діяльності, приватне підприємництво в усіх сферах міської економіки тощо. Характерною рисою багатьох праць є надто велика увага до накопичення фактичних даних замість широких узагальнень й теоретичного осмислення тенденцій явищ та процесів, що досліджуються. Крім цього, особливістю сучасних наукових студій є те, що вивчення розвитку торгівлі в містах здійснюється нерівномірно як в регіональному так і в хронологічному вимірах. Левова частка досліджень стосується пореформенної доби та розвитку торгівлі в містах Півдня України, насамперед Одеси.

Поза тим, в сучасній українській історичній науці напрацьовано достатньо дослідницького матеріалу, на основі якого назрілим є створення комплексної, синтетичної праці з історії розвитку торгівлі в містах Надніпрянської України 1785-1917 рр.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Богатчук С.С. Внутрішньо-торгівельні відносини на Правобережній Україні в кінці XIX ст. URL: http://www.rusnauka.com/8_SNP_2016/Istoria/2_209194.doc.htm
2. Бойко А.В. Торговля Южной Украины (1775-1825): автореф. .дисс. канд. истор. наук. Днепропетровск, 1991. 17 с.
3. Бондаренко О.В. Соціально-правовий статус купецтва Російської імперії 1775-1870 рр. у сучасній історіографії. *Гуржіївські історичні читання: Збірник наукових праць*. Черкаси: Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького. Вип. 6. 2013. С. 42-45.

4. Бондаренко О.В. Дослідження економічного розвитку міст Російської імперії в 1775-1870 рр. у радянській історіографії. *Етнічна історія народів Європи*: Збірник наукових праць. Випуск 42. К.:УНІСЕРВ, 2014. С. 79-84.

5. Бондаренко О.В. Економічний розвиток міст Наддніпрянської України в 1785-1917 рр. у сучасній вітчизняній історіографії. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*: збірник наукових праць. Серія: Історичні науки. Ізмаїл, 2020. С. 116-124.

6. Гончарук Т.Г. З історії вивчення української економіки першої половини XIX ст.: Історіографічні нариси. О., 1999. 152 с.

7. Гончарук Т.Г. Транзит західноєвропейських товарів через Наддніпрянську Україну першої половини XIX ст.: монографія. Одеса. 2008. 280 с. С. 20.

8. Кругляк Б.А. Внутренняя торговля в России в конце XIX – начале XX в. На материалах Украины. Самара: Изд-во «Самарский ун-т», 1992. 191 с.

9. Орлик В.М. Податкова політика Російської імперії в Україні в дореформений період: Монографія. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2007. 631 с.

10. Орлик В.М. Фінансова політика Російської імперії в українських губерніях у XIX ст. (історіографія проблеми). *Проблеми історії України XIX – початку XX ст.* К., 2006. 11. С. 85-95.

11. Орлик В.М., Орлик С.В. Теоретико-методологічні та джерелознавчі проблеми економічної історії України. *Універсум історії та археології*. Дніпро, 2019. Т. 2(27). Вип. 2. С. 5-26.

12. Орлик С.В. Еволюція системи оподаткування нерухомого майна в Російській імперії наприкінці XVIII – початку XX ст. (на матеріалах українських губерній). : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.01. Кіровоград, 2012. 248 с.

13. Орлик С.В. Українське повітове місто і Велика війна: продовольчі проблеми та ріст цін. *Проблеми історії України XIX – початку XX ст.*: Зб. наук. пр. 2014. Вип. 23. С. 114-133.

14. Орлик С.В. Фінансова політика російського уряду на окупованих територіях Галичини і Буковини в період Першої світової війни (1914-1917 рр.): монографія. Біла Церква: Вид. Пшонківський О. В., 2018. 716 с.
15. Прищепа О.П. Міста Волині у другій половині XIX – на початку XX ст. Рівне, 2010. 287 с.
16. Реєнт О.П. (2017). Загальні тенденції розвитку, найголовніші осередки та реверсні особливості української торгівлі в XIX – на початку XX ст. *Проблеми історії України XIX – початку XX ст.* Випуск 26. Київ, 2017. С. 7-26.
17. Чорний Д.М. По лівий бік Дніпра: проблеми модернізації міст України (кінець XIX – початок XX ст.). Харків, 2007. 301 с.
18. Церклевич В. Автентичні риси розвитку торгівлі у Правобережній Україні XIX – поч. XX ст.: провінційний Проскурів. *Економіка та суспільство*. 2019. № 20. С. 3-9.

REFERENCES

1. Bohatchuk, S.S. *Vnutrishno-torhivelni vidnosyny na Pravoberezhnii Ukraini v kintsi XIX st.* [Domestic trade relations on the Right Bank of Ukraine in the late XIX century]. Retrieved from http://www.rusnauka.com/8_SNP_2016/Istoria/2_209194.doc.htm
2. Boiko, A.V. (1991). *Torhovlia Yuzhnoi Ukrayny (1775-1825)* [Trade of Southern Ukraine (1775-1825)]: avtoref. dyss. kand. ystor. nauk. Dnepropetrovsk, 17 [in Ukrainian].
3. Bondarenko, O.V. (2013). Sotsialno-pravovyi status kupetstva Rosiiskoi imperii 1775-1870 rr. u suchasni istoriohrafii. [Socio-legal status of the merchants of the Russian Empire in 1775-1870 in modern historiography]. *Hurzhiivski istorychni chytannia: Zbirnyk naukovykh prats*. Cherkasy: Cherkaskyi natsionalnyi universytet im. B. Khmelnytskoho, 6, 42-45 [in Ukrainian].
4. Bondarenko, O.V. (2014). Doslidzhennia ekonomichnoho rozvytku mist Rosiiskoi imperii v 1775-1870 rr. u radianskii istoriohrafii [A study of the economic development of the cities of the Russian Empire in 1775-1870 in Soviet historiography].

Etnichna istoriia narodiv Yevropy: Zbirnyk naukovykh prats. Vypusk 42. Kyiv: UNISERV, 79-84 [in Ukrainian].

5. Bondarenko, O.V. (2020). *Ekonomichniy rozvytok mist Naddniprianskoi Ukrainy v 1785-1917 rr. u suchasniy vitchyznaniy istoriohrafii.* [Economic development of the cities of Dnieper Ukraine in 1785-1917 in modern domestic historiography]. *Naukovyi visnyk Izmalskoho derzhavnoho humanitarnoho universytetu: zbirnyk naukovykh prats.* Serii: Istorychni nauky. Izmail, 116-124 [in Ukrainian].

6. Honcharuk, T. H. (1999). *Z istorii vyvchennia ukraïnskoi ekonomiky pershoi polovyny XIX st.: Istoriografichni narysy* [From the history of studying the Ukrainian economy of the first half of the XIX century: Historiographical essays]. Odesa [in Ukrainian].

7. Honcharuk, T. H. (2008). *Tranzyt zakhidnoievropeïskykh tovariv cherez Naddnipriansku Ukrainu pershoi polovyny XIX st.* [Transit of Western European goods through Dnieper Ukraine in the first half of the XIX century.]: monohrafiia. Odesa [in Ukrainian].

8. Kruhliak, B.A. (1992). *Vnutrenniaia torhoviia v Rossii v kontse XIX – nachale XX v. Na materialakh Ukrainy.* [Domestic trade in Russia at the end of the 19th - the beginning of the 20th century. Based on materials from Ukraine]. Samara: Yzd-vo «Samarskyi un-t», 191 [in Russian].

9. Orlyk, V.M. (2007). *Podatkova polityka Rosiiskoi imperii v Ukraini v doreformeniy period* [Tax policy of the Russian Empire in Ukraine in the pre-reform period]: Monohrafiia Kirovohrad: Imeks-LTD, 631 [in Ukrainian].

10. Orlyk, V.M. (2006). *Finansova polityka Rosiiskoi imperii v ukraïnskikh huberniiakh u XIX st. (istoriografiiia problemy)* [Financial policy of the Russian Empire in the Ukrainian provinces in the XIX century. (historiography of the problem)]. *Problemy istorii Ukrainy XIX – pochatku XX st.* (11), 85-95 [in Ukrainian].

11. Orlyk, V.M., Orlyk, S.V. (2019). *Teoretyko-metodolohichni ta dzhereloznavchi problemy ekonomichnoi istorii Ukrainy* [Theoretical-methodological and source problems of economic

history of Ukraine]. *Universum istorii ta arkheolohii*. Dnipro, 2(27), 5-26 [in Ukrainian].

12. Orlyk, S.V. (2012). *Evoliutsiia systemy opodatkuvannia nerukhomoho maina v Rosiiskii imperii naprykintsi XVIII – pochatku XX st. (na materialakh ukrainskykh hubernii)*. [The evolution of the real estate tax system in the Russian Empire in the late XVIII - early XX centuries. (on the materials of the Ukrainian provinces)]: dys. ... kand. ekon. nauk : 08.00.01. Kirovohrad, 248 [in Ukrainian].

13. Orlyk, S.V. (2014). *Ukrainske povitove misto i Velyka viina: prodovolchi problemy ta rist tsin*. [Ukrainian county town and the Great War: food problems and rising prices]. *Problemy istorii Ukrainy XIX – pochatku XX st.: Zb. nauk. pr.* (23), 114-133 [in Ukrainian].

14. Orlyk, S.V. (2018). *Finansova polityka rosiiskoho uriadu na okupovanykh terytoriiakh Halychyny i Bukovyny v period Pershoi svitovoi viiny (1914-1917 rr.)* [Financial policy of the Russian government in the occupied territories of Galicia and Bukovina during the First World War (1914-1917)]: monohrafiia. Bila Tserkva: Vyd. Pshonkivskiyi O. V, 716 [in Ukrainian].

15. Pryshchepa, O. P. (2010). *Mista Volyni u druhii polovyni XIX – na pochatku XX st.* [Cities of Volyn in the second half of the XIX - early XX centuries]. Rivne [in Ukrainian].

16. Reient, O. P. (2017). *Zahalni tendentsii rozvytku, naiholovnishii osередky ta reversni osoblyvosti ukrainskoi torhivli v XIX – na pochatku XX st.* [General development trends, the main centers and reverse features of Ukrainian trade in the XIX - early XX centuries.]. *Problemy istorii Ukrainy XIX – pochatku XX st.*, 26, 7-26. Kyiv [in Ukrainian].

17. Chornyi, D. M. (2007). *Po livyi bik Dnipra: problemy modernizatsii mist Ukrainy (kinets XIX – pochatok XX st.)*. [On the left side of the Dnieper: problems of modernization of Ukrainian cities (late XIX - early XX centuries.)]. Kharkiv [in Ukrainian].

18. Tserklevych, V. (2019). *Avtentychni rysy rozvytku torhivli u Pravoberezhnii Ukraini XIX–poch. XX st.: provintsiinyi Proskuriv*.

[Authentic features of trade development in the Right Bank of Ukraine XIX-early XX century: provincial Proskuriv]. *Ekonomika ta suspilstvo*, 20, 3-9 [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

У статті зроблено спробу з'ясувати ступінь дослідження розвитку торгівлі в містах Наддніпрянської України в 1785-1917 рр. у сучасній вітчизняній історіографії.

З'ясовано, що в історичній науці суттєво розширилося коло питань економічного розвитку міст, які сьогодні досліджуються українськими вченими.

Зазначено, що крім традиційних аспектів вивчення порушеної проблеми, певна увага приділяється й таким важливим напрямам наукового пошуку як форми та методи внутрішньої та зовнішньої торгівлі в українських містах, приватне підприємництво в усіх сферах міської економіки тощо.

Встановлено, що зазвичай розвиток торгівлі у містах розглядається у контексті аналізу економічних явищ в українських губерніях загалом або ж поміж інших проблем досліджень історії певних регіонів чи окремих міських поселень. Характерною рисою багатьох праць є перебільшена увага до нагромадження фактичних даних замість узагальнень і теоретичного осмислення досліджуваних процесів. До того ж, важливою особливістю сучасних наукових студій є те, що вивчення розвитку торгівлі в містах здійснюється нерівномірно як в регіональному так і в хронологічному вимірах. Адже більшість досліджень стосується пореформеного періоду та розвитку торгівлі в містах Півдня України і насамперед Одеси.

У висновках визначено основні тенденції та окреслено здобутки й недостатньо досліджені питання, визначено основні напрями подальшого вивчення порушеної проблеми.

Зауважимо, що, сучасна вітчизняна наука напрацювала достатній дослідницький матеріал, на основі якого актуальним є створення комплексної, синтетичної праці з

історії розвитку торгівлі в містах Наддніпрянської України в 1785-1917 рр. з широким залученням компаративістського інструментарію.

Ключові слова: *міста, торгівля, Наддніпрянська Україна, сучасна вітчизняна історіографія, імперська доба, Російська імперія.*

АННОТАЦІЯ

В статье сделана попытка выяснить степень исследования развития торговли в городах Приднепровской Украины в 1785-1917 гг. в современной отечественной историографии.

Установлено, что в исторической науке существенно расширился круг вопросов экономического развития городов, которые сегодня исследуются украинскими учеными.

Отмечено, что помимо традиционных аспектов изучения затронутой проблемы, определенное внимание уделяется и таким важным направлениям научного поиска как формы и методы внутренней и внешней торговли в украинских городах, частное предпринимательство во всех сферах городской экономики.

Установлено, что обычно развитие торговли в городах рассматривается в контексте анализа экономических явлений в украинских губерниях в целом или других проблем исследований истории отдельных регионов или отдельных городских поселений. Характерной чертой многих работ является преувеличенное внимание к накоплению фактических данных вместо обобщений и теоретического осмысления изучаемых процессов. К тому же, важной особенностью современных научных исследований является то, что изучение развития торговли в городах осуществляется неравномерно как в региональном, так и в хронологическом измерениях. Ведь большинство исследований касается пореформенного периода и развития торговли в городах Юга Украины и прежде всего Одессы.

В выводах определены основные тенденции и намечены достижения и недостаточно исследованы вопросы, определены основные направления дальнейшего изучения затронутой проблемы.

Заметим, что современная отечественная наука наработала достаточный исследовательский материал, на основе которого актуальным является создание комплексной, синтетической работы по истории развития торговли в городах Приднепровской Украины в 1785-1917 гг. с широким привлечением компаративистского инструментария.

Ключевые слова: *города, торговля, Приднепровская Украина, современная отечественная историография, имперская эпоха, Российская империя.*